

ЗМІСТ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Нині ми спостерігаємо новий етап становлення української державності в умовах системної трансформації сучасного українського суспільства. Якісні зміни сутності всіх соціальних відносин супроводжуються не тільки певними успіхами в деяких сферах суспільного життя, але і соціальними втратами, які не відповідають заявленим цілям переходу до демократичного суспільства.

Процес реформування соціальних відносин українського суспільства з самого початку виявився суперечливим, оскільки пріоритет був наданий відмові від контролю держави над особистістю і проголошенню особистої ініціативи в реалізації інтересів людини, але був розпочатий від імені та за рахунок держави. Метою перетворень було визнано досягнення високого матеріального забезпечення, соціальної захищеності, економічної, правової та ідейної свободи громадян. Але на практиці реформування загострило існуючі соціальні протиріччя та викликало нові.

Цілі побудови соціальної держави були закріплені в Конституції України, в програмних документах провідних політичних партій і рухів та передбачають, що головні соціальні інститути направляють свої дії на виконання, перш за все, своїх соціальних функцій.

Пізнання держави передбачає вивчення не тільки його статички, тобто постійного, стабільного, стійкого, що характеризує державно організоване суспільство, але і його динаміки, тобто того, як цей соціальний інститут живе, діє, змінюється, розвивається, як виконує своє соціальне призначення.

Соціальне призначення держави найбільш наглядно можна розглядати через характеристику його сутності, питання про сутність держави тісно пов'язано з питанням про його поняття, але не тотожне йому. Для того, щоб визначити сутність держави, необхідно з'ясувати, кому належить державна влада, чиїм інтересам служить держава, чію волю вона виконує.

Серед сучасних науковців, які досліджували феномен соціальної держави, можна назвати імена таких зарубіжних та вітчизняних учених, як С. Алексєєв, О. Лукашева, О. Панкевич, Я. Пасько, П. Рабінювич, Г. Світа, А. Сіленко, В. Співак, О. Скрипнюк, П. Стецюк, М. Халс, Дж. Хіндрікс, Л. Четверикова, Ю. Шемшученко, І. Яковюк, В. Якубенко та інші.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної теорії держави і права функціональний підхід до держави залишився, але в ньому розширилося та поглибилося розуміння соціального значення держави і була відкинута роль класових характеристик держави в її функціях. Функціональний підхід вивчення теорії держави та права дозволяє більш глибоко дослідити процес формування еволюції державності. При розгляді функцій, які держава виконувала на різних етапах, ми можемо більш глибоко зрозуміти природу такого складного соціального інституту як держава. Як показала історія, на функції більше впливають не стільки класові характеристики держави, скільки нові умови та проблеми сучасної життєдіяльності суспільства, наявність цивілізації (екологія, ядерна зброя, демографія, сировинні та інші глобальні проблеми тощо).

До функцій, що зумовлені природою будь-якого суспільства, належать усі напрями діяльності держави. В умовах науково-технічної революції, що прийняла глобальні масштаби, значення цих функцій усе більше зростає. Це зумовлено необхідністю підтримки екологічної рівноваги; боротьби з хворобами; вирішення проблем, що не відповідають інтересам окремих країн (освоєння космосу, вивчення і використання ресурсів світового океану, створення всесвітньої служби погоди, охорона середовища і раціональне його використання; розробка міжнародних стандартів і всесвітнього радіо- і телевізійного зв'язку, розвиток транспортних засобів).

Залежно від того, в чиїх інтересах здійснюються, функції держави, їх прийнято ділити на: загальносоціальні та класові (захисту групових інтересів).

Держава, незалежно від того, до якого типу вона належить, вирішує поряд з класовими ще й «загальні справи», які є загальнозначущими для всього суспільства. Вже перші міста-держави, що з'явилися як реакція на кризовий стан первісного суспільства, беруть на себе загальнозначущі соціальні функції (оборону, охорону здоров'я, а також функції, які забезпечували виробничу економіку), чим демонструють соціальну цінність і значущість державної організації суспільства, рятують людство від вимирання, переводять його в соціальну фазу розвитку, створюють цивілізацію [1, с. 138]. Тому можна вважати, що держава здатна виступати в ролі носія не тільки класових, але і загально-соціальних функцій.

На сьогодні в світі проходять радикальні соціальні перетворення, тому особливо актуальне питання більш об'єктивного підходу до розподілу функцій на загальносоціальні (загальні справи) та класові. Тим більше що наукова розробка проблем функцій держави вітчизняною наукою велася до недавнього минулого тільки з позиції класового підходу.

Під загально-соціальними функціями держави — розуміють напрямки діяльності держави, які відображають її загальносоціальне призначення: це — найменш мінливі і найбільш стабільні функції держави, тобто це функції, які формуються для вирішення основних соціальних, політичних, в тому числі геополітичних, економічних та інших задач, які зачіпають інтереси всього суспільства на тривалому історичному шляху його життєдіяльності. Невиконання або неналежне виконання цих функцій призводить до ослаблення і, навіть, до руйнації держави.

І якщо знову, як пророкують багато вчених, людство в XXI ст. виявиться в кризовому стані із-за впливу екологічного, демографічного, сировинного та інших факторів, які зможуть дійти до загрозливого всьому людству рівня, то можливо припустити, що тільки новий розвиток державності, поява нових загально-соціальних функцій зможе забезпечити необхідний порядок, координацію, які забезпечать існування цивілізації, її порятунк, відтворення [2, с. 174].

Класові функції — це напрями діяльності держави, в яких найбільш очевидно та повно виражаються класові інтереси, воля класу, групи, що здійснює державну владу. Однак, прояв влади не завжди має класовий характер [2, с. 175; 3, с. 201].

Класові функції найбільш мінливі та найбільш тісно прив'язані до соціального призначення та форми конкретної держави.

Загалом, відповідно до певних етапів розвитку держави дана класифікація мала об'єктивний характер, але вона не була універсальною, оскільки неможливо було здійснювати коректно співставлення функцій соціалістичних і капіталістичних держав. Будь-яка розвинута капіталістична держава здійснювала функції подібні до тих, які реалізовували соціалістичні держави (охорона навколишнього середовища, соціальний захист тощо), але при цьому вони трактувалися як класові функції. За цих умов неможливо було вести мову про створення єдиної класифікації функцій держави.

Переважає більшість науковців вважає, що класові функції були властиві експлуататорським і соціалістичним державам, а сучасним державам соціально-демократичного спрямування вони не властиві. Нині можна стверджувати, що загальносоціальним функціям протистоять не класові функції, а функції захисту групових інтересів (національних, політичних, релігійних).

Поряд з класовим змістом функцій держави, велике значення в життєдіяльності державно-організованого товариства завжди мала і національна функція держави [2, с. 177], яка забезпечує збереження національної культури, мови, традицій, існування та відтворення етносу. Національний зміст функції не тотожний загально-соціальному. До неї входить задача гармонізації інтересів етносу та етнічних меншин та території самої держави, захист національних інтересів етносу, захист співвітчизників, які в силу історичних, політичних процесів опинилися на території інших держав тощо.

Особливу роль в сучасних умовах відіграє загальносоціальна діяльність держави, яка забезпечує певний ступінь стійкості відносин і зв'язків усередині суспільства, його цілісність і єднання на основі загальних інтересів (економічних, культурних, національних та ін.) Чим більше питома вага загально-соціальних функцій, тим вища роль держави як інструмента подолання протиріч, засобу досягнення соціального компромісу, стабілізації суспільних зв'язків. Така роль держави не передбачає у своїй практичній діяльності використання винятково методів примусу, насильства. Усе частіше йому доводиться звертатися до авторитету загальнодемократичних, гуманістичних інститутів та ідей, наприклад до ідеї правової держави, панування права в суспільному і політичному житті, дотримання прав людини, захисту національних меншин, до різних форм участі населення в державному і громадському житті, до підтримання самоврядування, забезпечення свободи преси і гласності, судового захисту прав і законних інтересів громадянина та ін.

Тісний взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємодоповнюваність напрямів державної діяльності говорить про доцільність розгляду феномену «функції держави» як цілісного явища. Тоді класифікація функцій держави буде відображати не їх диференціацію, а багатоаспектність розгляду. При такому підході, вибрані критерії, в сукупності, створять своєрідну систему відносних координат, в якій можна розглядати існування функцій держави, причому, кожен з критеріїв буде задавати свою площину розгляду будь-якої функції держави.

Отже, можна зробити висновок, що у теорії держави сформувалася категорія «функція держави», яка відображає реальний процес функціонування держави, що знаходить свій прояв у певних напрямках її діяльності з реалізації цілей та завдань, обумовлених як класовою, так і загальнолюдською сутністю держави, її соціальним призначенням.

Використані джерела:

1. Головистикова А.Н. Теория государства и права: [учебник] / А.Н. Головистикова, Ю.А. Дмитриев. — М.: ЭКСМО, 2005. — 592 с.
2. Венгеров А.Б. Теория государства и права: [учебник] / А.Б. Венгеров. — [6-е изд., стер.]. — М.: Изд. «Омега-Л», 2009. — 607 с.
3. Радько Т.Н. Теория государства и права: [учебник] / Т.Н. Радько. — М.: Академический Проект, 2005. — 816 с.

Данич О. Ф. Зміст загальносоціальної функції держави на сучасному етапі.

В даній статті автор аналізує соціальне призначення держави через характеристику її сутності, розглядає роль соціального значення держави на сучасному етапі, вивчає зміст функцій держави, досліджує класифікацію функцій держави сучасного суспільства та роль загальносоціальної діяльності держави відповідно до нових соціально-політичних і економічних умов. Автор приходить до висновку, що на сучасному етапі функції держави, пов'язані з загальнолюдською сутністю держави, її соціальним призначенням.

Ключові слова: держава, соціальна держава, соціальне призначення держави, функція, соціальна функція.

Данич О. Ф. Содержание общесоциальной функции государства на современном этапе.

В данной статье автор анализирует социальное назначение государства через характеристику его сущности, рассматривает роль социального значения государства на современном этапе, изучает содержание функций государства, исследует классификацию функций государства современного общества и роль общесоциальной деятельности государства в соответствии с новыми социально-политическими и экономическими условиями. Автор приходит к выводу, что на современном этапе функции государства, связанные с общечеловеческой сущностью государства, его социальным назначением.

Ключевые слова: государство, социальное государство, социальное назначение государства, функция, социальная функция.

Danych O. Contents of general function of the state at the present stage.

In this article the author examines the social purpose of the state through the characterization of its essence, examines the role of social values of the state at present, studying the content of state functions, explores the classification of the functions of the state of modern society and the general social role of the state in accordance with the new socio-political and economic conditions. The author concludes that at present functions of the state relating to the universal essence of the state, its social purpose.

Key words: state, welfare state, social destination state function, social function.

Рекомендовано до друку відділом теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.